

Ekonomisk historia i kortformat

Länge var Eli Heckschers *Svenskt arbete och liv* (1941) den ensamt dominerande läroboken i ämnet ekonomisk historia. Boken trycktes i tio upplagor och användes som kurslitteratur en bra bit in på 1990-talet. Det var först i och med Lars Magnussons *Sveriges ekonomiska historia* från 1996 som Heckschers verk uttrangerades från litteraturlistorna. Fyra år senare publicerades *En modern svensk ekonomisk historia* av Lennart Schön. Magnussons och Schöns böcker har sedan dess kommit i nya upplagor och översatts till engelska. De utgör tillsammans stommen i de flesta grundkurser om svensk ekonomisk historia. Perspektiv, teoretiska referenser och periodiseringar skiljer sig åt i viss mån, men det

rör sig i bägge fallen om tämligen omfattande verk på omkring 500 sidor.

Mot den bakgrunden är Christopher Lagerqvists *Reformer och revolutioner* som publicerades 2013 ett lovvärt initiativ. På färre än 200 sidor utlovas en introduktion till Sveriges ekonomiska historia under perioden 1750–2010. Bokens omfattning gör att den kan komma ifråga som kurslitteratur i andra discipliner, exempelvis nationalekonomi och statsvetenskap, vilket delvis har präglat min läsning.

I två inledande kapitel skisserar Lagerqvist sina utgångspunkter. En sådan är att inte bara skriva Sveriges ekonomiska historia utan att även sätta in den i ett internationellt sammanhang. Det handlar dels om att jämföra den svenska utvecklingen med andra länder, dels om att lyfta fram diskussioner som varit framträdande i den internationella ekonomisk-historiska forskningen. Lagerqvists ambition att försöka höja blicken från den

BOKANMÄLAN

Christopher Lagerqvist: *Reformer och revolutioner – en kort introduktion till Sveriges ekonomiska historia åren 1750–2010*, Studentlitteratur, 2013, 191 sidor, ISBN 978-91-44-08893-8.

rent nationella historieskrivningen är god, men också förknippad med ett svårlost problem. Hur väljer man ut vad som ska ingå i en kort introduktion till Sveriges ekonomiska historia? Ska urvalet av stoff styras av den existerande svenska forskningen inom ämnet, eller ska det internationella forskningsläget vara vägledande? Här har Lagerqvist valt det senare. Det medför att vissa diskussioner som varit framträdande bland svenska ekonomhistoriker förbigås eller endast ges en kortfattad behandling samtidigt som företeelser som uppmärksammats i brittisk eller amerikansk forskning gets större vikt.

Kapitel tre handlar om den agrara revolutionen. Här presenteras inledningsvis moderniseringen av det brittiska jordbruket som en förutsättning för den industriella revolutionen. Lagerqvist ställer två tolkningar mot varandra. Dels den traditionella, enligt vilken ökat inslag av privat ägande ledde till ökad produktivitet, vilket i sin tur frigjorde arbetskraft för användning i städernas industrier. En nyare tolkning är att det snarast var städernas tillväxt som drev på moderniseringen av jordbruket. Skiftesreformer och andra former av modernisering genomfördes enligt detta synsätt snarast som en följd av ett ökat efterfrågetryck. Vilken av tolkningarna som passar bäst in på den svenska utvecklingen framgår inte på något tydligt sätt i det följande kapitlet. Däremot gör Lagerqvist en stor poäng av enskilda bönders roll för den svenska jordbruksomvandlingen, exempelvis som initiativtagare till skiften. Detta till skillnad från i Storbritannien där privatiseringen av jordbruksmark närmast tillkom på initiativ från statsmakt eller storgodsägare. Kontrasten är i mitt tycke väl tillspetsad. I det brittiska fallet anses självägande bönder, s k yeomen, ha varit centrala aktörer under jordbruksomvandlingen. Senare forskning

har också visat exempel på bönders betydelse som entreprenörer och påskyn-dare av förändringsprocesser från flera andra håll i Europa (Svensson 2006).

Kapitel fyra, med rubriken ”Handelsreformer och globalisering”, behandlar betydelsen av förändrade spelregler på internationella varu- och faktormarknader. En fråga som diskuteras är huruvida 1800-talets globalisering medförde ökade eller minskade inkomstklyftor mellan länder. Lagerqvist bygger här i stor utsträckning på forskning av Jeffrey G Williamson m fl (se t ex O'Rourke och Williamson 1999). Här konstateras att Sverige, tillsammans med Norge och Danmark, närmade sig de rikaste ländernas levnadsstandard under decennierna kring sekelskiftet 1900 och att detta till stor del berodde på externa faktorer, dvs handel, kapitalflöden och massmigration. Utbildning som en orsak till den snabba upphämtningen avfärdas. Williamsons bild av globaliseringen före första världskriget, där Sverige och övriga Skandinavien är framträdande, har fått ett betydande genomslag i den internationella forskningen och ges stort utrymme i Lagerqvists bok. Däremot nämner Lagerqvist inte, anmärkningsvärt nog, att Williamsons resultat i viss mån ifrågasatts av svenska ekonomhistoriker. Svante Prado (2010) menar exempelvis att Williamson överdrivit den hastighet med vilken svenska reallöner närmade sig de amerikanska under den aktuella perioden.

I kapitel fem skildras den industriella revolutionen. I likhet med Joel Mokyr (2009) betraktar Lagerqvist den breda tillämpningen av teknologisk och vetenskaplig kunskap i många sektorer som en central orsak till industrialiseringen. Som komplimenterande förklaring anges den för England gynnsamma kombinationen av höga löner och låga energipriser, som formulerats av Robert C Allen (2009). Hur fungerar dessa för-

klaringar på den svenska utvecklingen? Här lämnas läsaren att dra sina egna slutsatser. Avsnittet om den svenska industrialiseringen kopplas inte tydligt samman med kapitlets första del.

Kapitel sex, "Befolkningsreformer", handlar inte så mycket om politiska reformer med syfte att påverka befolkningsutvecklingen som om den demografiska transitionen, inflyttningen till städerna och landsbygdens avfolkning. Detta kapitel kopplas endast i begränsad omfattning till den internationella litteraturen. Den debatt om kopplingen mellan långsiktig tillväxt och befolkningsförändringar som förts i efterdyningarna av Gregory Clarks A Farewell to Alms (2007) och som stimulerat forskning kring bl a social mobilitet nämns endast i förbifarten. Detta är synd eftersom Sverige i detta avseende är ett intressant exempel i förhållande till USA och Storbritannien.

I bokens sjunde kapitel, "Tjänsterevolutionen", inleder Lagerqvist med den av tidigare forskare gjorda iakttagelsen att tjänstesektorns ökade andel av sysselsättningen i viss mån är imaginär eftersom en stor del av tjänsteproduktionen tidigare bedrevs inom ramen för tillverkningsindustrin. Att tala om en "ny ekonomi" eller ett "postindustriellt" samhälle blir därför missvisande. Därefter fortsätter Lagerqvist med en genomgång av hur olika delar av tjänstesektorn utvecklats under 1900-talet. Under århundradets första hälft växte i synnerhet verksamheter förknippade med handel, restaurang och hotell. Under århundradets andra halva expanderade sysselsättningen snabbt i den offentliga tjänsteproduktionen samt i bank- och försäkringsverksamhet. Den offentliga sektorns expansion ges särskild uppmärksamhet och här sätts den svenska utvecklingen in i ett internationellt perspektiv. I motsats till den gängse bilden av Sverige som ett extremfall

lyfter Lagerqvist fram att den offentliga tjänsteproduktionens expansion har varit ett generellt fenomen i västvärlden under 1900-talet. Lagerqvist menar att politiska styrkeförhållanden i olika länder endast haft betydelse på marginalen för denna utveckling och att forskningens fokus därför borde flyttas från den politiska arenan till frågor om i vilken mån offentliga välfärdstjänster kommit alla medborgare till del i olika länder.

I ett avslutande kapitel sammanfattar Lagerqvist huvuddragen i sin framställning av den svenska ekonomiska historien och resonerar kring policyimplikationer. En sådan, som bygger på erfarenheter från den första industriella revolutionen i Storbritannien, är att höga löner inte behöver utgöra ett problem så länge energipriserna hålls på en låg nivå.

Reformer och revolutioner är till sin utformning en tilltalande bok med närmare 50 illustrationer, varav många i färg. Dessutom tillkommer ett trettio-tal diagram och tabeller och tio faktarutor (som egentligen är fördjupningar och utvikningar av olika slag). På slutet finns även ett avsnitt med förklaringar av ekonomiska begrepp. Boken är genomgående försedd med referenser enligt vetenskaplig praxis och har en relativt omfattande, om än inte uttömmande, litteraturlista. Sammantaget bidrar illustrationer, diagram, tabeller, faktarutor, ordförklaringar och referenser till att öka bokens användbarhet i undervisningssammanhang. Jag ställer mig dock i flera fall frågande till hur urvalet av det inkluderade materialet gått till. Vissa figurer hade med fördel kunnat publiceras på nätet som kompletterande material. Bland faktarutorna och ordförklaringarna finns en del vetenskapligt allmängods som med fördel hade kunnat strykas, samtidigt som specifika ekonomisk-historiska begrepp lämnas oförklarade.

Urvalet är för övrigt en av mina hu-

vudinvändningar mot Reformen och revolutioner. Boken saknar en klar, och konsistent genomförd, idé om vilken historia som ska berättas och vad som ska utelämnas. Att, som Lagerqvist deklarerar, låta den internationella forskningen styra framställningen är en möjlig ansats, men då krävs en mer utvecklad redogörelse för vad som har varit centrala teman i denna forskning samt motiveringar till varför vissa delar är mer relevanta att inkludera än andra. Ansatsen kräver också att diskussioner som förts i den internationella litteraturen, när så är möjligt, kopplas samman med svensk forskning. Här lämnar Lagerqvists bok en del övrigt att önska.

En annan synpunkt, om än inte direkt kritik, handlar om bokens disposition. I detta avseende skiljer sig Reformen och revolutioner från Magnussons och Schöns översiktsverk, som båda är kronologiskt uppbyggda. Att likt Lagerqvist presentera historia tematiskt möjliggör ofta mer djupgående analyser. Samtidigt finns risker med ansatsen, särskilt om man betänker att många av bokens läsare antagligen har begränsade förkunskaper. Går det egentligen att förstå 1950- och 1960-talens rationalisering av småjordbruk i glesbygden utan att först känna till det sena 1800-talets industriella revolution? Ett mindre uppenbart men nog så grundläggande fara med Lagerqvists tematiska historiskrivning i ett undervisningssammanhang är att man kan läsa in orsakssamband som författaren inte nödvändigtvis avsett. Det vill säga, när Lagerqvist först berättar om jordbruksomvandlingar och sedan om industriell omvandling kan läsaren förmoda att den industriella om-

vandlingen var en följd av förändringar inom jordbruket. Det är ett vanligt synsätt bland ekonomhistoriker, men det går också att hävda det motsatta.

För att sammanfatta, det behövs helt klart en kort introduktion till svensk ekonomisk historia. *Reformen och revolutioner* fyller dock inte den luckan på ett självklart sätt. Om boken ska användas som kurslitteratur krävs kompletterande läraryrkesinsatser.

Tobias Karlsson

Universitetslektor,
Ekonomisk-historiska institutionen,
Lunds universitet

REFERENSER

- Allen, R C (2009), *The British Industrial Revolution in Global Perspective*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Clark, G (2007), *A Farewell to Alms: A Brief Economic History of the World*, Princeton University Press, Princeton NJ.
- Heckscher, E F (1941), *Svenskt arbete och liv – från medeltiden till nutiden*, Bonnier, Stockholm.
- Magnusson, L (1996), *Sveriges ekonomiska historia*, Tiden/Athena, Stockholm.
- Mokyr, J (2009), *The Enlightened Economy: An Economic History of Britain, 1700–1850*, Yale University Press, New Haven.
- O'Rourke, K H och J G Williamson, (1999), *Globalization and History: The Evolution of a Nineteenth-Century Atlantic Economy*, MIT Press, Cambridge MA.
- Prado, S (2010), "Fallacious Convergence? Williamson's Real Wage Comparisons under Scrutiny", *Cliometrica*, vol 4, s 171–205.
- Schön, L (2000), *En modern svensk ekonomisk historia – tillväxt och omvandling under två sekel*, SNS Förlag, Stockholm.
- Svensson, P (2006), "Peasants and Entrepreneurship in the Nineteenth-Century Agricultural Transformation of Sweden", *Social Science History*, vol 30, s 387–429.